

Nyakunkon a szerda!

[Látó, 2012. február]

Cigánytemetés

A cigányok egy dolgot biztos tudnak, temetni. Anyám temetésén egészen boldog voltam. Pedig hezitáltam, elmenjek-e egyáltalán. Végül, mert volt rendeznivaló, kimentem a falusi temetőbe, hogy utoljára lássam.

2008. augusztus 18-a volt, fekete hajam, fekete ruhám magába szívta a forróságot. Szép voltam, fehér bőröm világított fekete rokonaim között. Éreztem, mindenki engem néz, Irén elveszett lányát, aki lám, a temetésére előkerült.

Sötét bőrű pereputtyom szárnyai alá vett, csúnya, kövér öregasszony karolt belém, vélhetőleg közeli rokon, meg egy szép cigánylány. Behúztak egy nyárfa árnyékába.

Két bátyám a koporsó két oldalán strázsált szétvetett lábakkal, kezük imára kulcsolva, de leengedve lógatták, mintha tengerészek várnák hajó napsütötte fedélzetén cimborájuk örök búcsúját.

Mi, a közeli család, húsz-harminc ember, kissé különálltunk az árnyékban, a többiek a napon kókadoztak, vagy százan. Anyám nagy népszerűségnek örvendett.

Elkezdődött végre a ceremónia. A fehér bőrű pap elmondta szokásos búcsúját, megemlítve a gyászoló család részeként engem is, igaz, nem valódi nevemen, hanem azon, amit apám adott, és amit csak a cigányok között használtak.

– Búcsúzik Irén Testvérünk, leányától, Tímeától is.

Ez volnék én, Tímea. Mert apám odavolt az Aranyember Tímeájáért. A hősnő szerencsétlen sorsa nem riasztotta el attól, hogy ezzel a névvel ajándékozzon meg! Mindig úgy képzeltem, hogy börtönvetítésen látta a filmet, és onnét üzenté meg, mi legyen a nevem. Születésemkor ugyanis, életveszélyes testi sértésért kiszabott büntetését töltötte. Így elkerültem a vele való találkozást, egyetlen börtönlátogatást leszámítva.

Állítólag, a láthatáson anyám kihámozott rugdalózómból, és levetkőztetve mutatott fel apámnak, mire az egész férfiszakasz hangos üdvözlésben tört ki, mert formás kisbaba voltam. Ily módon elmondhatom magamról, hogy első mezítelen debütációm igen széles férfiközönség előtt, zajos sikert aratott.

Ekkor még jóban voltak, apám és anyám. Később azonban anyám is börtönbe került, mert éjszakánként kirámolta a helyi tsz magtárát, majd a lopott gabonát eladta kint a parasztnak, akik ebből etették tyúkjaikat, disznaiikat. Így tartott el engem és két bátyám. Egy éjjel azonban elemlámpa világított az arcába, az éjjeliőr megfogta.

A bíróságon aztán ráverték olyan lopásokat is, amiket nem ő követett el, így három év börtönt kapott. Ekkor kerültem állami gondozásba. A buszpályaudvaron egy védőnő kivett anyám kezéből, és utána 20 évig nem láttam őt. Egy-két éves lehettem, anyám mellett ácsorgó bátyám, aki öklét a szájába próbálta tömni, talán hat. Anyám sírt, a bátyám sírt, én sírtam. S az élet ment tovább.

Bátyám, hosszú éveken át gyűlölte a védőnőt, akire ma is pontosan emlékszik. Kövér volt, pedáns, haját oldalra fésülve hordta, gazdagnak látszott. Azt hitte, ő az ellenség, hogy mindenről ő tehet. Pedig nem.

Anyám meg úgy okoskodott, hogy ha apám nem verekszik, kupeckedésből eltarhatta volna a családot, mint a rendes cigány emberek, hisz eladott lovai visszaszöktek hozzá. Meg kell adni, apám ehhez az egy dologhoz értett, a lovakhoz. Többre becsülte őket az embereknél. Például télen bent aludtak a lovak a szobában, bátyáim meg, apám elől menekülve, anyámmal együtt a szénapadláson kötöttek ki, mert apám életveszélyes volt részegen. Szóval, élhettek volna, mint a rendes cigány emberek, így ő nem kényszerül lopni, és a gyerekei mellett lehetne ma is! Ezért határozta el a börtönben, hogy elhagyja őt.

A börtönt egyébként szerette, azt mondta, olyan jó dolga volt, mint még soha. Rendszeresen evett, meghízott, a munkát élvezte. Csak a gyerekeit bánta.

Időközben apám szabadult, és élte világát, valami új nővel. De számon tartotta, mikor jár le anyám büntetése. Előtte egy nappal, megszabadult a kurvájától, és anyám elé ment.

Így azon a hűvös hajnalon, mikor kinyílt anyám előt a börtönkapu, és ő boldogan lépett ki rajta, apám ott várt rá, nagyapámmal és egy lovas kocsival. Azzal, amin menyét a kórházba vitte, mikor születtem.

De anyám kitar elhatározása mellett, ezért apám hosszú, frissen mosott fekete haját megszokott mozdulattal csavarva tenyerére, felrángatja a lovas kocsira. Románucuk folytatódott.

Ha ekkor eljöttek volna értem az intézetbe, hazavihettek volna. Hisz míg cselekvőképességükben korlátozva voltak, vagyis börtönben, nem voltam örökbe adható.

De anyám várt egy évet mielőtt megkeresett, mert előbb házat akart, biztonságot a gyerekeinek. Ő így mondja. Ám ez alatt az egy év alatt, engem nevelőszüleim örökbe fogadtak. Alig várták, hogy hivatalosan is az övék lehessenek.

Így lettem Farkas Erzsébetből Lónyay Erzsébet, háromévesen.

A pap befejezte beszédét. Bátyám intett egy vékony suhancnak, mire az kezében gitárral, hosszú léptekkel a koporsóhoz lépett. Kitűrt, halványkék inget viselt, a gitárt nyakába akasztotta, és önmagát kísérve, hangosan énekelni kezdett. Egy-két dalt játszott csupán, ismételve, recitálva őket. Azokat, amiket én is hallottam egyszer anyámtól.

„Drága Jó Anyácskám,
búcsúzom magától.
Búcsúzom magától,
illatos hajától.
Elsodor az élet,
máshoz köt a sorsom.

Drága Jó Anyácskám,
Rólam ne gondúljon!”
„Koporsóm se legyen fából,
Legyen orgonavirágból.
Legyen orgonavirágból,
Meg családom (lányom, fiam, testvérem) könnyeiből.”

Az egyszerű sorok, az ismételtetés során, egyre mélyebb, mágikus jelentést hordoznak. Benne van a két dalban minden, ami elmondható. Úgy félóra elteltével a szavak jelentésüket veszítik, monoton hangsorrá olvadnak. De a dallamban ott ragyog minden, ami azon a délutánon a temetőben kavargott.

Körülöttem a cigányok, a dallam fokozta fájdalomban, hangos jajveszékelésbe kezdtek. Egyre többen zokogtak hisztérikusan. Hullámokban gyűrűzik a bánat, a fájdalom, anyám emléke, a gyász.

Eleinte szerettem volna szólni, hogy ne csinálják, rosszuléltbe lovalják magukat, ez hiányzott már csak a kánikulához! De nem tettem, nem illik. Sőt, sírnom kéne nekem is. De nem tudok. Haragszom anyámra! Mielőtt meghalt, sikerült még egyszer megbántania. Először sok éve bántott meg halálosan, mikor a vendégem volt. Beszélgetés közben azt találta mondani, hogy:

– Te? Te nem leszel te boldog!

Mintha szíven szúrt volna! Egy anya nem mondhat ilyet! Azonban, és ez is én vagyok, válaszom gyorsan érkezett.

– Örülök, hogy nem melletted nőttem fel, és nem lettem olyan primitív, buta cigány, mint te!

Ettől kezdve elhidegültünk. Pedig én töröltem a jelenetet, elfelejtettem, mert elviselhetetlen volt. Anyám emlékezett rá, haláláig. Mióta megtaláltam, vágyódtam tisztelni, szeretni őt. Bölcsnek, ártatlannak akartam látni. Azt reméltem, magányom feloldódik, ha hozzá bújok, reméltem, hogy sok év idegensége eltűnik a szívemből. Szárnyai alatt melegedni vágytam. De nem voltak szárnyai. Ezek meg itt, tulajdonképpen helyettem sírnak. Ekkor először, megértettem a siratóasszonyokat. Jó, hogy van, aki kizokogja a fájdalmam helyettem. Hagyják, hogy bánatom őket járja át. Tiszteletre méltó hivatásukért tiszteletdíj dukál.

Mikor itt tartottam gondolatban, a dal meg ott, hogy „illatos hajtót!”, bevillant, ahogy anyám a tükör előtt áll, ajka közt hajtúvel, és két kézzel kontyba csavarja még fekete, már őszülő, derékig érő haját. Ekkor feltört belőlem a zokogás.

Anyám szép volt, természetes és sötét, mint a föld. Érinthető, de érthetetlen, mert bűnei, emlékei titokzatosak maradnak előttem örökre. Nőiessége megkapó, józan esze megnyugtató, változékony hangulatai rémisztőek voltak. Sósan főzött, mint én, minden nap felmosott, rajongott az erős feketéért, és a friss ananászért. Nem akart megtanulni olvasni, azt mondta, mindegy már, elég neki, hogy számolni tud. Fejben százalékokat számított másodpercek alatt.

Mindig volt embere, aki a kisházban élt, és dolgozott helyette a kertben, meg az állatokkal, dísznövényekkel, tyúkkal, nyulakkal, ellátás fejében. Két kutya, két macska legalább tartozott a házhoz, meg rengeteg virág, rózsza, aranyeső, nefelejcs, ami egész nyáron elborította a portáját.

Ha volt pénz, fiainak Mercedest vett, de úgy halt meg, hogy a WC kint volt a kertben. Ha elfogyott a pénz, és elfogyott, jósolt, sok pénzért, fehéreknek. Bátyám szerint csalt, élvezettel, ő csak tudja, ő volt a sofőr. Anyám viszont azt mondta, maga sem érti, hogyan, de jóslatai valóra válnak. Garabonciásai segítik talán. És a hangja is megváltozik ilyenkor, furcsa, monoton énekké lesz, mintha nem is az ő hangja volna, és fura, de utólag alig emlékszik rá, miket mondott. Így mesélte.

Nem volt jó, de csodálatos, hogy nem lett rossz, a körülmények dacára sem. Szeretett, és mindenkinél jobban tudott táncolni, a fiatal cigányfiúk mind őt akarták partnerüknek, mert mesés méltósággal, kecsesen mozgott. Ő volt az ünnepek énekes: szerényen kiállt akármennyi cigány elé, és kissé lehajtott fejjel, ártatlan lélekkel beleénekel a mikrofonba. Rekedtes, bűgő hangjában évszázadok emlékezete zengett. Tehetsége volt a boldogsághoz. Imádott emberek közé járni, mert otthon megölte az unalom. Jó ember hírében állt. Huncut szemével mindenkit levett a lábáról. Bölcs bólogatásokkal hallgatta mások életét. Az embernek az volt az érzése, hogy mindent ért.

Nem lenne csoda az se, „azok után, amin ő átment”.

Tizenhat volt, mikor egy moziból apám megszöktette. Nem túl bonyolult hadművelet, mindössze le kellett fizetnie a moziban ücsörgő tizenkét testvérét. A nyavalyások, egy nyalókával beérték!

Nászútjukat a mezőn töltötték, mert az anyós gyűlölte anyámat. Így, amíg jó idő volt, kint maradtak az erdőszélen. A földbe lyukat vájtak, került rá valami rács, alatta tüzet gyújtottak, és kész is a szabadtéri konyha.

Anyám híres volt a főztjéről, olyannyira, hogy a helyi tsz-elnök oda járt ebédelni. Az ebédért cserébe, engedélyezte, hogy anyám járjon mezei munkára apám helyett, azért, hogy apámnak öregkorára legyen nyugdíja. Apám azonban meghalt öregkora előtt. Anyámnak meg nem járt a nyugdíj.

Késő ősszel beköltöztek apámékhoz, ahol anyámra őszi eső helyett az anyós gyűlölete zúdult. Apám családja gazdag, házuk volt, lovas kocsi, lovak, akkor, amikor a legtöbb cigány sziklafalba vésett gúnyhóban lakott. Anyámék, Erdélyből átköltözve, szegény vályogvetők lettek.

A tizenhat éves téglagyári cigánylányt apám anyja, a minden hájjal megkent vén banya – aki később nem vállalja a nevelésem – túl jámbornak találja. Hisz nem értett a füvekhez, a tyúklopáshoz, és a jósláshoz sem. Ártatlan lelkével szegény anyám, hasznavehetetlen volt anyósa számára. Tanígtatta aztán mindenféle, jóslásra, füvekre, de cserébe pokollá tette az életét.

Tőlem anyám azzal búcsúzott telefonon, indulatosan kiabálva, hogy sajnál, mert nem vagyok édesanyja, és nem tudok szeretni! Azért haragudott rám, mert utolsó nap nem mentem be hozzá a kórházba, ugyanis előző nap úgy tűnt, mindegy, ott vagyok-e. Tévedtem, várt.

Nem búcsúztam el tőle. Életre szóló bűn. Halálra. Igaz, az is, amit ellenem ő elkövetett.

A temetésén viszont ott voltunk mindketten. Sírás közben pontosan tudtam, azért haragudtunk oly hevesen, mert hevesen szerettük egymást, és fáj, hogy nem megy a megbocsátás.

Ott zokogok hát a kánikulában a többi cigánnyal, és érzem anyám jelenlétét, azt, hogy szeret, hogy megbocsát! És egyszer csak ráébredek, hogy végre hazataláltam. Soha nem voltam még ily közel ahhoz, hogy tudjam, hová tartozom, ki vagyok. Jó volt a cigányokkal sírni, jó volt otthon. A bibircsókos öregasszony az oldalamon kedvesnek tűnik hirtelen. Kíváncsi lettem, ki lehet.

– Te ki vagy?

– Anyád bátyjának a felesége. A Pöttyösé.

– És te?

– A lányuk, Adél. Jó, hogy eljöttél édesanyád temetésére.

– Persze hogy eljöttem.

Ellép mellőlünk Pöttös felesége, bátyám feleségét, Margitot támogatja, nehogy összeessen a sírástól, közel áll hozzá. Mi a szép cigánylánnyal ketten maradunk, összeölelkezve. Jó így. Minden rokonom szeretem ebben a percben.

A papon látom, haladna már a ceremóniával, de ezen a temetésen nem ő irányít, hanem bátyám. Ráncolja homlokát, rosszul titkolt grimasszal körbenéz. Nagy, fehér zsebkendőjét hozzányomogatja elgyötört arcához, szinte hallom a gondolatait. Bátyáim megrendelték tőle a misét, ki is fizették, ő meg is tartotta, az üres padosoroknak! Mert családomból senki nem ment el a misére, nem engedte őket a bánat. Arról nem beszélve, hogy egy rendes temetés ilyenkorra véget ér, hisz legalább háromnegyed órája tart a rendhagyó ceremónia.

Ami azt illeti, a temetés előtt halotti tor is volt, kint a kertben. Roskadozott a rengeteg rántott hús az asztalokon, körbedongták a nyári legyek, de ember nem nyúlt hozzájuk. Csak ültek lógó orral a rokonok egy fehér abrosszal terített hosszú asztalnál. Volt egy görbe botú, méltóságos kövér, fehér panamakalapban, fehér nadrágban, fehér inge alig ért össze hatalmas hasán. A cipője is fehér volt, lyukacsos teniszcipő. Kiderül, hogy közeli rokon, valami nagy öreg, aki elvárja tőlem, Irén gyermekétől, hogy tisztelettel üdvözljem.

Megteszem hát, és ezután már nem néz rám görbe szemmel. Bemegyek a házba körülnézni, de hamar kifordulok. Amúgy nem sok szó esik, csak ülnek, ülnek a rokonaim, olyasfajta mozdulatlansággal, hogy megkérdőjelezem, kiérnek-e egyáltalán a temetőbe. A mozdulatlanságban és a csendben ott lebeg anyám hiánya. A túl hosszú perceket csak a legyek zümmögése tölti meg étellel.

Bátyám int végre, a fiú abbahagyja üdvöztető énekét, mi is a zenés zokogást, és a pap utasítására átvonulunk a ravatalozótól a családi kriptához.

A kriptá tulajdonképpen takaros kis ház, cseréptetővel, belül úgy hat négyzetméter. Két kőoroszlán vigyázza, lépcső vezet fel az ajtajához, mellette fekete korlát, kapaszkodónak. Jártam már itt anyámmal. Kulccsal nyitottuk ki az ajtót, beültünk a meleg szőnyegre, gyertyát gyújtottunk, és cigarettázva emlékeztünk apámra. Akit igazából egyikőnk sem szeretett.

Most nyitva a kriptáját, a szőnyeg helyén lyuk tátong, hogy befogadja anyám testét. Mikor a koporsó a lépcső aljához ér, újra felcsendül az ének, újra sír a gitár. Sírnak mi is, hevesebben, mint valaha. Közel a végső búcsú.

Egyvalaki szeme száraz. Vékony kis öregasszony, cigány vagy sem, nem is tudom. Bőre világos, ruhája takaros, mozgása fürge, a kora megmondhatatlan, valahol hatvan és száz között lehet. Mivel nem hiszem, hogy a családhoz tartozik, megrökönyödéssel veszem tudomásul, hogy arrébb tol engem, Irén lányát, gyászom közepette! Feltolakszik a korlát mentén, hihetetlen tempóban a nyitott sírig. Ekkor kérdezem meg, hogy ez meg kicsoda?! Ő a legidősebb testvér, anyám nővére, érkezik suttogva a válasz. Köztiszteletnek örvend, közel kilencvenéves, unokái, gyerekei rajonganak érte, és makkegészséges. Ezt hallva másképp nézek legújabb rokonomra, megtetszik nekem. Még órá lenne leginkább érdemes hasonlítani a családból! A sírhoz pedig azért tolazkodott, hogy virágokat szórjon bele, mielőtt anyámat leengedik a koporsóban.

De arra még várhat! A koporsóvivők minden egyes lépcsőfoknál megállnak, és végighallgatják a két siratódalt. Legalább 20 perc így, míg anyám felér az öt lépcsőn. Megkönnyebbülök, mikor koppanni hallom a sírboltban a koporsót. Anyám végre megpihenhet.

Nem úgy a gyászoló tömeg! Megindulnak a közeli és távoli rokonok, ismerősök, hogy egyesével járuljanak a sírhoz. Mindenki hoz valamit a kezében, valamit Irénnek, utolsó ajándékot. Felmennek a lépcsőn, és bátyáim leengedik a sírba, amit hoztak. Keretes képet, izmos lóval. Csészéjét, amiből reggelente a kávéját itta. Arany nyakláncait, pakli bontatlan cigarettát öngyújtóval, ötezerforintos bankót, porcelánvirágot, selyemkendőt, takarót, a jó isten tudja csak, mi mindent még. Sokáig tart, mire minden ajándék a helyére kerül. Végül olyan a sírbolt, mint egy jól berendezett, lakályos szoba. Az aranykeretes ló különösen jól mutat!

Van valami örömféle ebben a szertartásban, valami felszabadító. Mosolyt látok a sírtól ellépő arcokon, elégedettséget, örülnek, hogy elláthatták édesanyámat mindennel, amire odaát szüksége lesz!

A pap elmondja az utolsó közös imát, majd megkönnyebbülten távozik.

Mi, a közeli család, ott maradunk, beszélgetve, ölelgetve egymást. Fiatalabb bátyám valahogy túl hevesen ölel magához, kövér testéhez szorít, lapogatja a hátam, mellmagasságban is, alaposan, felsejlik bennem, hogy szerencse is, nem csak szerencsétlenség, hogy idejekorán elkerültem innét. Nem sokat időzöm ennél a gondoltnál, anyámra gondolok inkább. A temető hatalmas fenyőfái között érzem a jelenlétét. Egy fatörzsnek támaszkodva újra zokogni kezdek, tisztára önszorgalomból. Margit lép hozzám, átölel, és arra kér, hagyjam most már abba a sírást.

– Margit, ugye, itt van velünk? Te is érzed?

– Érzem. Érzem, Tímeám, persze hogy itt van. De te nyugodjál meg szépen, az anyukád nem örülne, ha így látna!

– Dehogyan nem! Legalább tudja, hogy szeretem.

– Tudta ő, Tímeám, attó ne féjje.

– Tudta, Margit? – szífogom kétségbeesve.

– Tudta, Tímeám, tudta.

Nehezen szakadunk el a temetőtől, de végül elindulunk. Azt gondolnám, haza, de nem, azt mondják, a kocsmába megyünk.

– Kocsmába??? Most?

– Oda, Tímeám, oda! Mi, cigányok a kocsmába megyünk temetés után! Nem szabad otthon letenni a bánatot! Estélig a kocsmába vagyunk, utána megyünk haza!

Nem mondok semmit. De arra gondolok, hogy lám, képesek a temetéssel takarózni, hogy ihassanak! Meglepődve látom aztán a kocsmában, hogy a sok ember mind üdítőt iszik, jégkrémet szopogat, dohányzik. Egyetlen nyitott sörösüveg sincs sehol. A legtöbben csoportba verődve, ácsorogva beszélgetnek. Keveseknek jutott asztal. Jó a hangulat, a gyerekek futkároznak, hangos beszélgetés hallatszik mindenhol. Én határozok: ha itt mindenki ennyire ártatlan, akkor majd én iszom! Bátyám nem tiltakozik, fizeti az Unikumot, amúgy is ő fizet mindent, de ő maga nem iszik velem. Kortyolom a pultnál a keserű italt, és lassan felengedek. Jól érzem magam. Sőt, boldog vagyok!

Annyit sirtunk, órákon át, annyira együtt voltunk, olyan biztos, hogy anyánk is velünk volt, hogy a két-három órás ceremónia alatt megnyugodtunk.

Beszélgetek még a rokonaimmal. Legtöbbjük most lát először, szenzációszámra megy a budapesti, fehér bőrű, elegáns rokon felbukkanása. Bemutatkozom, hagyom, hogy méregessenek. Esküdznek, hogy szakasztott anyám vagyok! Nem cáfolom őket azzal, hogy 20 centivel volt magasabb nálam, és nagy mellet sem sikerült örökölnöm. Ugyis azt látnak, amit akarnak. Szerintük, szédítő a hasonlatosság!

Bátyámmal beszélgetve a pult mellett kortyolom az Unikumot, mikor odalép hozzánk egy magas, szép, fehér fiú. Testvérem bemutat, és huncut szemmel kezdi mesélni közös múltjukat, azt, hogy ő a legjobb barátja, és mellesleg, azzal a fekete BMW-vel jött, hát úgy nézzem meg magamnak. Engedelmeskedem, megnézem a fiút, ő is engem, és a szemében látom, hogy alakulna a jövő, ha itt

maradnék. Eltűnődöm. Lakhatnék anyám házában. Ki tudja, talán boldog lennék itt.

Aztán megkérem bátyám, vigyen ki a pályaudvarra.

– Mész már, Tímeám? Ne menné még! Legyünk még kicsit együtt!

– Megy a vonatom.

– Biztos megy később is! Menné azzal!

– Nem.

– Jó van, te tudod. Búcsúzzkoggyá, aztán kiviszlek.

Korán érkeztünk, az autóban maradva beszélgetünk.

– Nem láttam még ilyen szép temetést! A cigányok ehhez jobban értenek, mint a fehérek!

– Szép vót, Tímeám?

– Nagyon szép.

– Hát, megtettük, amit tudtunk.

– Anyánknak is tetszett volna – mondom halkán.

– Örülök, hogy így látod, Tímeám.

– Azt mondta az orvos Pesten, hogy ez az egyetlen olyan rák, ami nem öröklődik. Génhiba. Tudtad?

– Tudtam... hagyjuk ezt.

– Ez fontos! Ne felejtse el!

– Adjak pénzt, van pénzed, Tímeám?

– Van. Mondjuk.

– Itt egy kis pénz, vegyé magadnak valamit!

– Köszönöm... Az igazság az, hogy anyánk aranymedálja, amiben az apánkkal közös fotója van, azt szerettem volna.

– Az a fiamé, Tímea! Imádta az öreganyját, pszichológushó hordom, úgy ki van az a gyerek!

Sóhajtok. Nem tekintenek a család részének. Anyám arany hajtűi kisebbik bátyám feleségéé lettek. A haláláról is három nappal később szóltak, Margit hívott fel. Persze. Mért lenne a halál másképp, mint az élet?

Kategória: vers, próza

Denumire autor: Pomázi Adél

Látó Szépirodalmi Folyóirat